

Fot. Adrian Wajda

Raport z ewaluacji projektu „Wczytuję sztukę”
Warszawa-Kielce
2018

Autorka raportu:

Bogna Kietlińska

Zespół badawczy:

Bogna Kietlińska

Kaja Rożdżyńska-Stańczak

Aleksandra Zalewska-Królak

Fotografie:

Adrian Wajda

Realizator projektu:

Teatr Lalki i Aktora „Kubuś” w Kielcach

O PROJEKCIE¹

„Wczytuję Sztukę – warsztaty teatralne” to projekt skierowany do szkół województwa świętokrzyskiego, obejmujący uczniów w wieku od 14 do 19 lat. Celem dwuetapowego przedsięwzięcia była zachęta młodzieży do aktywnego odkrywania literatury, a także przybliżenie nastolatkom specyfiki teatralnej pracy nad tekstem. Zgodnie z założeniami projektu uczniowie wraz z opiekunami mieli samodzielnie wskazać utwory spośród klasycznych dramatów, które następnie opracowywali w trakcie dwóch warsztatów – po jednym w szkole i teatrze. W pracy nad wybranym dramatem wspierali ich prof. Marzena Marczevska – językoznawczyni z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, aktorka i aktorzy Teatru „Kubuś” - Ewa Lubacz, Andrzej Matysiak, Zdzisław Reczyński i Marcel Sabat oraz reżyser Przemysław Żmiejko.

Nabór klas (lub grup) do projektu odbywał się poprzez konkurs na filmik przygotowany przez uczniów. Obraz w filmowej formie teledysku, mini dokumentu, reklamy, bądź innej miał odpowiadać na pytanie „Dlaczego warto/nie warto chodzić do teatru?”. Nadesłane realizacje oceniło jury, a autorzy najciekawszych filmików wzięli udział w warsztatach teatralnych.

Pierwsze zajęcia prowadzone przez aktorów i reżyserów odbyły się w wybranych szkołach, a następnie – jako próba w Teatrze Lalki i Aktora „Kubuś” w Kielcach. Całość, w dniu 03.12.2018, zwieńczył pokaz finałowy.

Przedsięwzięcie odbywało się w dwóch etapach. Pierwszy z nich, czyli zajęcia pilotażowe, odbyły się przed wakacjami 2018 roku. W próbach czytanych wokół „Kordiana” J. Słowackiego i „Tanga” S. Mrożka uczestniczyła młodzież z VI LO i V LO w Kielcach. W drugim etapie, który odbył się jesienią 2018 roku wybrane dramaty opracowywali uczniowie kieleckich Szkół Podstawowych o numerach 22 („Balladyna”), 23 („Zemsta”), 24 („Zemsta”), Samorządowej Szkoły Podstawowej w Ostojowie („Dziady, cz. IV”) oraz wychowankowie Powiatowego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rembowie („Zemsta”).

¹ Na podstawie opisu projektu ze strony internetowej Teatru „Kubuś”, źródło: <https://www.teatrklubus.pl/wczytuje-sztuke/oglaszamy-nabor-szkol-do-projektu-wczytuje-sztuke-warsztaty-teatralne>, stan z dnia: 29.01.2019

NOTA METODOLOGICZNA

Badanie ewaluacyjne było prowadzone przez cały czas trwania projektu, a zatem od pierwszego kontaktu uczniów z zespołem Teatru „Kubuś” w przestrzeni ich szkół aż po występy finałowe. Działania ewaluacyjne uwzględniały perspektywę każdej ze stron zaangażowanych w projekt: uczniów, nauczycieli oraz realizatorów „Wczytuję sztukę” po stronie Teatru Lalki i Aktora „Kubuś”. W tym celu, aby umożliwić zabranie głosu tym różnym grupom, zdecydowałam się na zastosowanie kilku metod badawczych, które krótko opisuję poniżej.

Metodologia badania ewaluacyjnego:

1. **Ankieta „otwarcia” dla uczniów (N=126)** – ankiety zbudowane w oparciu o pytania otwarte były rozdawane uczniom na samym początku pierwszego spotkania, które miało miejsce na terenie szkoły. Ankieta ta koncentrowała się wokół oczekiwań oraz zainteresowań uczniów.
2. **Ankiety „zamknięcia” dla uczniów (N=96)** - ankiety zbudowane w oparciu o pytania otwarte były rozdawane uczniom na końcu drugiego spotkania, które miało miejsce w teatrze. Celem tej ankiety było zebranie opinii o obu warsztatach (w szkole i w teatrze).
3. **Obserwacje uczestniczące (N=6)** – cztery obserwacje odbyły się podczas pilotażowych warsztatów w VI i V LO w Kielcach², a kolejne dwie podczas warsztatów w drugim etapie projektu (w SSP w Ostojowie i w Powiatowym Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Rembowie)
4. **„Rozpytki” etnograficzne** – krótkie sondy z uczniami po warsztatach teatralnych (2 grupy), których celem było pogłębienie wątków zasygnalizowanych w ankiecie „wyjścia”.

² W pierwszym, pilotażowym etapie projektu, dwie obserwacje w szkołach wspólnie przeprowadziły Kaja Rożdżyńska-Stańczak oraz Aleksandra Zalewska-Królak, a obserwacje w teatrze autorka tego raportu. Posłużyły one do zaprojektowania narzędzi badawczych do dalszej części projektu oraz modyfikacji ankiet „otwarcia”.

5. **Ankieta dla nauczycielek/nauczycieli (N=5)** – ankieta internetowa (za pośrednictwem Google forms) zbudowana z pytań otwartych, przeprowadzona po zakończeniu projektu.
6. **Wywiad z grupowy z realizatorami projektu po stronie teatru „Kubuś”** – jego celem było zebranie opinii aktorek, aktorów i reżysera na temat przebiegu projektu oraz próba wypracowania rozwiązań na przyszłość. Zebrane dane posłużyły do uzupełnienia opinii uczestniczek i uczestników „Wczytuję sztukę” oraz do sformułowania rekomendacji.

Wszystkie narzędzia badawcze wykorzystane w trakcie ewaluacji „Wczytuję sztukę” zamieszczone są na końcu niniejszego raportu w Aneksie Metodologicznym.

UWAGI DO NARZĘDZI BADAWCZYCH/REKOMENDACJA:

Ze względu na dużą rozpiętość wiekową uczestników projektu, konieczne jest dostosowanie narzędzi badawczych do wieku uczniów. W przypadku najmłodszych uczniów należy unikać ankiet a jeżeli nie jest to możliwe warto przygotowywać je na papierze w innym kolorze niż biały³, ponieważ ten od razu kojarzy się ze sprawdzianami i uruchamia różne strategie ściągania od siebie na wzajem (pisanie dokładnie tego samego co kolega/koleżanka, lub przepisywanie częściowo, aby „nauczyciel/nauczycielka” się nie domyślił). Najlepszymi metodami okazały się rozpytki etnograficzne oraz obserwacje, niemniej jednak wymagają one stałej obecności badacza w czasie warsztatów, co podwyższa koszt ewaluacji. Dlatego też dobrym pomysłem, zamiast ankiet, wydaje się zorganizowane dla uczestniczek i uczestników projektu warsztatów badawczo-wydobywczych wykorzystujących metody projekcyjne i elementy zabawy. Mogłyby się one odbyć w dniu finału i stanowić wspólne podsumowanie projektu.

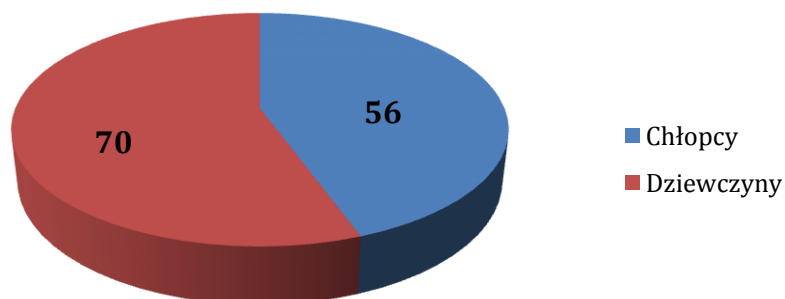
³ Pomysł Aleksandry Zalewskiej-Królak, która poza wykonywaniem badań socjologicznych jest także nauczycielką w szkole podstawowej.

CZĘŚĆ ANALITYCZNA

Charakterystyka uczestników i uczestniczek projektu

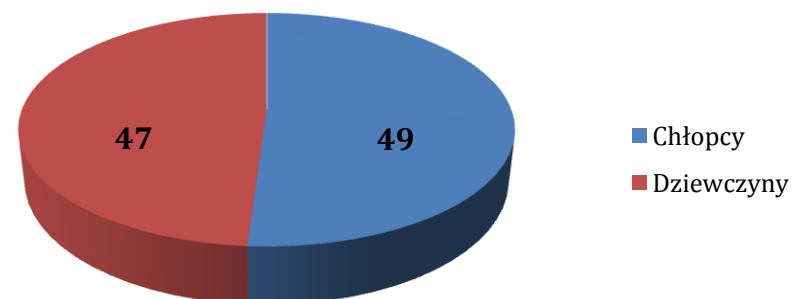
W projekcie udział wzięło 7 grup uczniów – 2 pilotażowe oraz 5 w drugim, powakacyjnym etapie „Wczytuję sztukę”. W efekcie, ankiety „otwarcia” wypełniło 126 osób a zamknięcia 96. Różnica ta wynika z tego, że niektórzy uczniowie, którzy wzięli udział w pierwszym spotkaniu, nie zdecydowali się na pozostanie w projekcie albo nie mogli wziąć w nim udziału ze względu na inne obowiązki. Kilka osób uczestniczyło wyłącznie w drugim spotkaniu, ponieważ w czasie trwania pierwszego zdawały obowiązkowy egzamin w szkole. Na wykresach 1 i 2 przedstawiam rozkład uczestniczek i uczestników projektu ze względu na płeć podczas obu warsztatów – w szkole i w teatrze, na których podstawie można zaobserwować, mimo „roszad” wewnątrz grup, że w drugim spotkaniu udział wzięła mniejsza liczba dziewcząt.

Wykres 1. Warsztaty w szkole – podział uczestników i uczestniczek ze względu na płeć, N=126, w lb.

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne

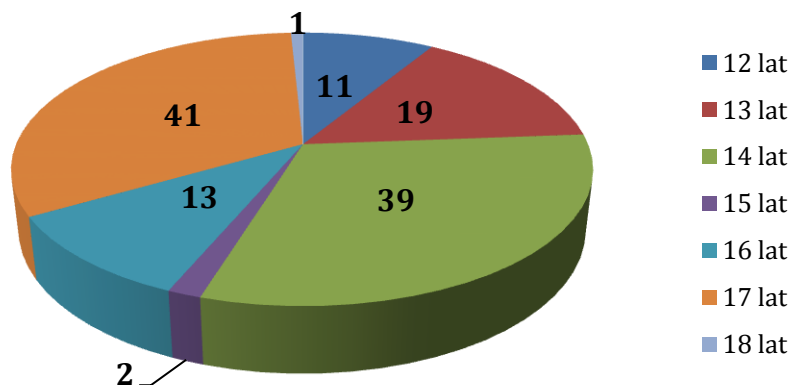
Wykres 2. Warsztaty w teatrze – podział uczestników i uczestniczek ze względu na płeć, N=96, w lb.

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne

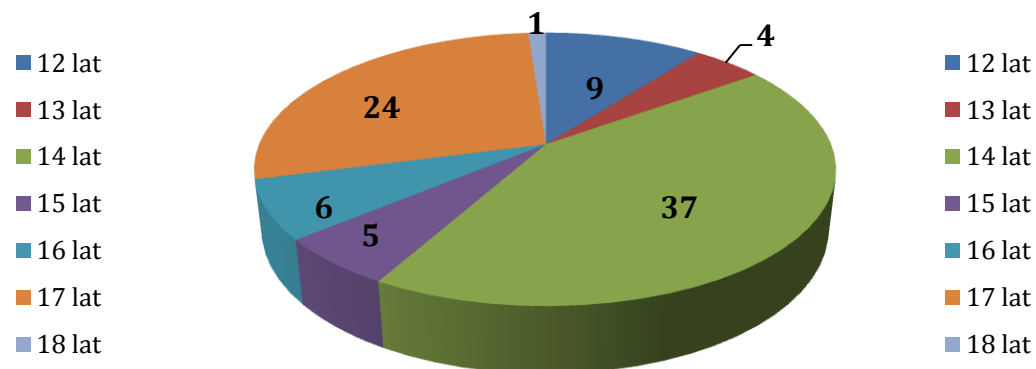
Na wykresach 3 i 4 pokazany jest rozkład uczestniczek i uczestników ze względu na wiek. Zgodnie z założeniem projektu udział w nim mogli wziąć uczniowie w wieku od 14 do 19 roku życia, w rzeczywistości jednak w grupach tych znaleźli się także uczniowie młodsi, co miało wpływ zarówno na przebieg działań w ramach projektu, jak i samej ewaluacji.

Wykres 3. Warsztaty w szkole – podział uczestników i uczestniczek ze względu na wiek, N=126, w lb.

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne.

Wykres 4. Warsztaty w teatrze – podział uczestników i uczestniczek ze względu na wiek, N=96, w lb.

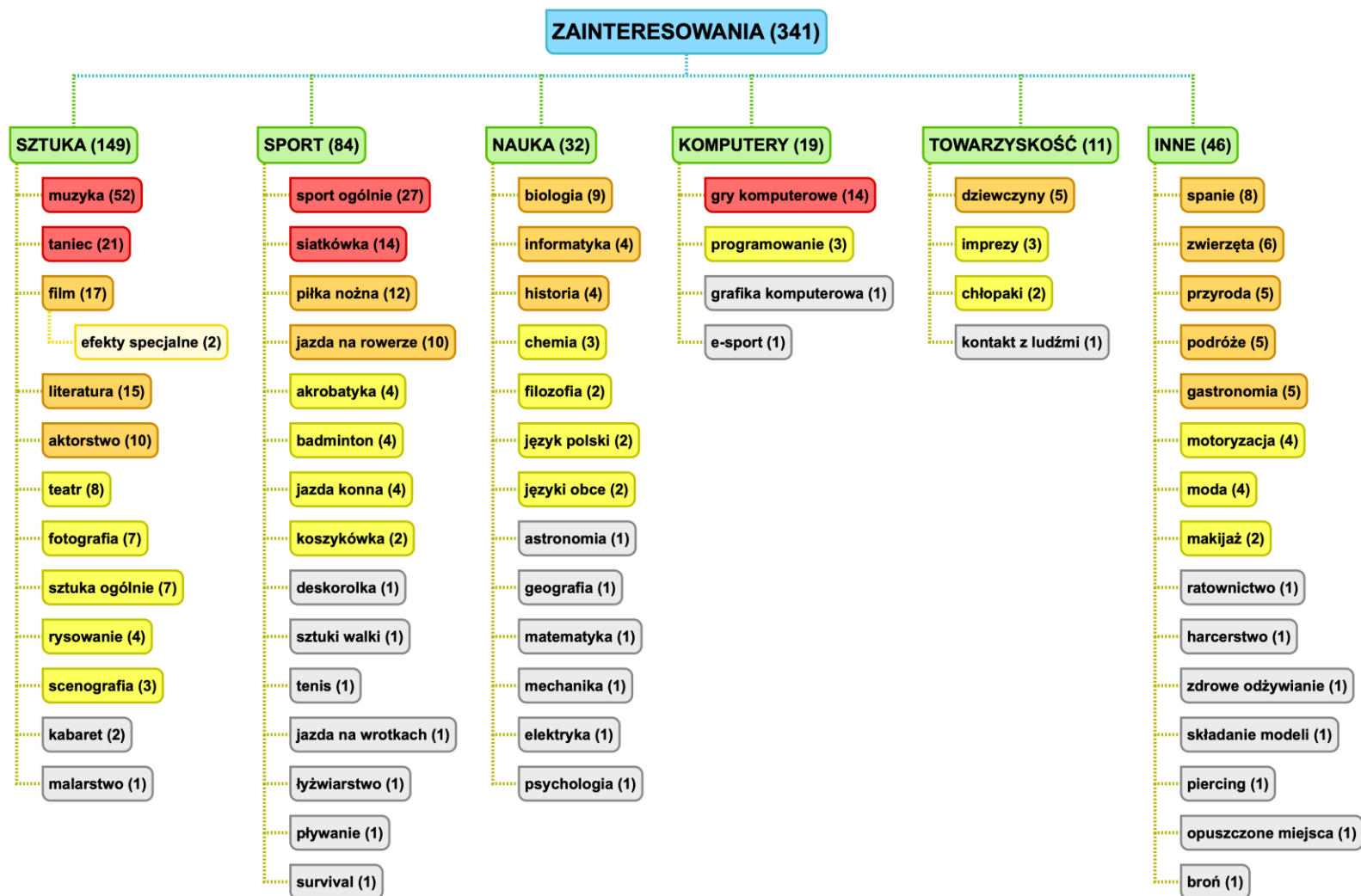

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne.

W przypadku młodzieży tak duża różnica wieku oznacza bowiem przynależność do dwóch różnych światów. Dwunastolatki dopiero przestali być dziećmi, podczas gdy siedemnastolatki i osiemnastolatki są już „jedną nogą” w dorosłości. Oba te stany określamy mianem liminalnych, czyli granicznych/przejściowych, kiedy już dana jednostka nie należy do poprzedniej grupy ale jeszcze na dobre nie weszła do kolejnej. Sytuacja ta zaostrza podziały, które naturalnie wynikają z różnicy wieku i sprawia, że między poszczególnymi zespołami trudno jest zbudować nić porozumienia. Ponadto przy tak dużej rozpiętości wieku uczestników, należałoby zastosować dwa zestawy narzędzi ewaluacyjnych – dla młodszych i starszych, lub skoncentrować się wyłącznie na obserwacji uczestniczącej i rozpytkach etnograficznych.

W ankiecie „otwarcia” zapytałam uczestników i uczestniczki czym się interesują. Odpowiedzi przedstawiam na diagramie 1.

Diagram 1. Zainteresowania uczestniczek i uczestników projektu.

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne.

Na czerwono i pomarańczowo zaznaczyłam najczęściej udzielane przez uczniów odpowiedzi. Tak duża popularność sztuki, a zwłaszcza muzyki (przede wszystkim jej słuchanie, ale też granie na instrumentach i komponowanie piosenek), może mieć charakter sytuacyjny i wynikać z tego, że projekt „Wczytuję sztukę” wpisywał się w pole sztuki, a zatem młodzieży w pierwszej kolejności przychodziły do głowy odpowiedzi związane właśnie z tym obszarem. Niemniej jednak tak chętnie wskazywana muzyka od pokoleń stanowi jeden z głównych elementów kształtowania się tożsamości nastolatków, choć dziś – na co także warto zwrócić uwagę - w słabszym stopniu niż kiedyś wiąże się z przynależnością do konkretnych subkultur. Ponadto, zainteresowanie muzyką dzielą zarówno dziewczyny, jak i chłopcy. Inaczej sytuacja wygląda odnośnie tańca, który przyciąga uwagę przede wszystkim dziewcząt.

REKOMENDACJA:

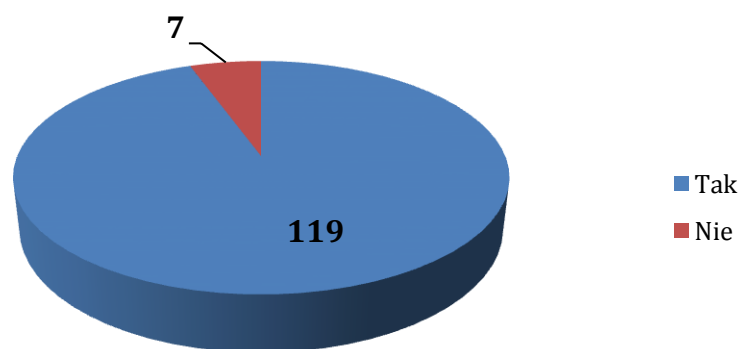
Zdaniem realizatorów projektu, byłby on bogatszy, gdyby pewna część dofinansowania została przeznaczona właśnie na muzykę (powstającą na żywo albo odpowiednio dobraną). W tym kontekście pojawił się także pomysł na pracę nad słuchowiskiem, które eliminuje gest sceniczny i pozwala skupić się na warstwie tekstowej.

Warto tu także dodać, że bardzo duże zaangażowanie w projekt wykazali wychowankowie Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rembowie. Z chęcią zabierali głos, angażowali się w interpretację i faktycznie – starali się jak najwięcej z tych spotkań skorzystać. Przejawiało się to także w postawie nauczycielki, która przysłuchiwała się spotkaniu, pozytywnie zachęcała, ale nie dominowała rozmowy ani nie ingerowała w wybory uczniów. Przełożyło się to na lepszą i swobodniejszą atmosferę już podczas pierwszego spotkania, czyli w przestrzeni Ośrodka.

Udział w projekcie

Chęć udziału w projekcie wyrazili niemalże wszyscy uczniowie. Tylko 7 osób niechętnie uczestniczyło w wydarzeniu i wśród przyczyn wskazały one niewyspanie oraz termin, który pokrywał się z lekcjami wychowania fizycznego. Pozostali uczniowie podchodzili do warsztatów pozytywnie i z chęcią uzasadniali swój entuzjazm w ankietach.

Wykres 5. Czy masz ochotę wziąć udział w dzisiejszym warsztacie w szkole? N=126, w lb.

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne

Znaczna większość uczestniczek i uczestników chciała dzięki temu spotkaniu czegoś się nauczyć i lepiej poznać teatr. Interesowała ich praca aktorów oraz to, w jaki sposób okażą się pomocni w opracowaniu tekstu. Duża część uczniów nie bardzo wiedziała czego może się po tych zajęciach spodziewać, ale ta niepewność budziła w nich ciekawość i ekscytację. Niektórzy wskazywali na bardzo prozaiczne przyczyny zainteresowania warsztatami, takie jak możliwość uniknięcia nielubianych i nudnych lekcji. Zajęcia z zespołem teatralnym jawiły im się jako możliwość przełamania szkolnego znużenia i udania się w „nieznane”. Uczniowie wskazywali także na ogólne zainteresowanie sztuką i teatrem, ale byli też tacy, dla których te warsztaty były pierwszym zetknięciem się ze światem teatralnym. Wśród odpowiedzi pojawiła się też jedna pozornie nietypowa (w zestawieniu z pozostałymi), ale bardzo istotna.

Jedna z uczennic napisała bowiem, że dzięki temu spotkaniu „chciałaby się bardziej otworzyć”. Ta potrzeba, wskazana tylko przez jedną osobą, wydaje się jednak niewyartykułowanym głosem znacznie większej liczby uczniów i uczennic, co potwierdziły także obserwacje przeprowadzone w trakcie warsztatów w szkołach i w teatrze.

Uczniowie chętnie też opisali swoje oczekiwania względem tych spotkań. Chcieli poznać pracę aktorów „od środka” oraz skorzystać z możliwości czerpania od nich wskazówek do samodzielnej praktyki, zarówno teatralnej, jak i tej związanej z rozumieniem lektur. Zależało im także na zdobyciu wiedzy o funkcjonowaniu teatru⁴ oraz miłym spędzeniu czasu i zabawie. Ten ludyczny element był ważny, ponieważ pozwalał przełamać szkolną powagę oraz stworzyć mniej stresujące warunki pracy.

REKOMENDACJA:

W przyszłych edycjach projektu warto opowiedzieć jego uczestniczkom i uczestnikom m.in. o tym, kto pełni jaką funkcję w teatrze oraz co należy do jego obowiązków – aktorzy, reżyserzy, inspicjenci, maszyści, etc.

Uczestniczki i uczestnicy spodziewali się także pracy zespołowej, dzięki której lepiej się poznają jako klasa i będą mogli wspólnie spędzić czas na innych zasadach niż szkolne. Przede wszystkim jednak zależało im na praktyce a nie teorii, która z jednej strony pozwoli im się wczuć w sytuację teatralną i w role aktorów, a po drugie pozwoli przełamać opory związane z czytaniem, interpretacją i wystawianiem się, które charakteryzują dużą część uczennic i uczniów polskich szkół.

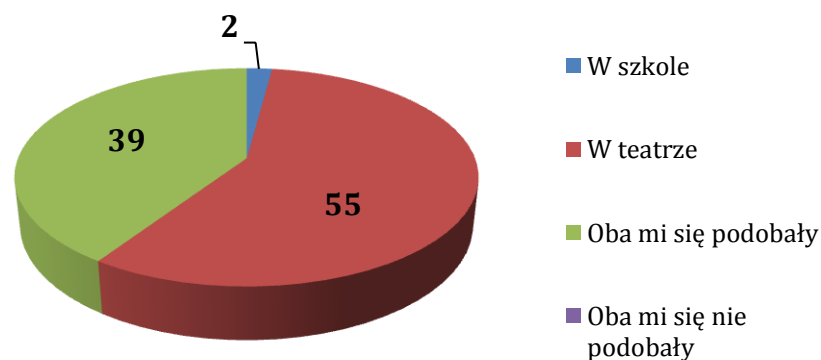
⁴ Chodzi tu także o wyjaśnienie społecznej funkcji teatru oraz opowiedzenie o regułach zachowywania się w teatrze.

Porównanie warsztatów w szkole i w teatrze

Pewną konsekwencją chęci przełamania szkolnej sytuacji było to, że uczniowie wyżej oceniali warsztaty odbywające się w teatrze. Czuli się tam znacznie swobodniej a sama możliwość wystąpienia na scenie i tym samym wcielenie się na jakiś czas w rolę aktora, stanowiły dla nich najwyższą wartość. Ich zdaniem praca w teatrze była intensywniejsza, bardziej emocjonalna ale też znacznie bardziej radosna niż ta w szkole. Zmiana przestrzeni szkoły na teatralną pozwalała przełamać codzienną rutynę oraz nabrać nieco większej odwagi i swobody.

Wykres 6. Odpowiedź na pytanie „Bardziej podobał mi się warsztat w...”,

N=96, w lb.

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne

Spotkanie z reżyserem i aktorami było także szansą bliższego przyjrzenia się tym zawodom oraz zadania pracownikom teatru nurtujących pytań. Uczniowie cenili sobie zaangażowanie aktorów, ich umiejętności oraz energię z jaką wcielali się w każdą z ról. Dodatkową wartością była praca z kimś znanym i powszechnie rozpoznawalnym. Uczniowie, a zwłaszcza uczennice, traktowały to jako rodzaj nobilitacji.

Oдноśnie warsztatów w szkole pojawiło się jednak także kilka uwag krytycznych. Uczniom przeszkadzało zbyt monotonne czytanie, trudne pytania zadawane im przez prowadzących, na które uczestnicy nie potrafili odpowiedzieć oraz problemy z głośnym czytaniem innych kolegów i koleżanek. Brakowało im rozmowy oraz dokładnego wyjaśnienia czemu takie czytanie służy, a także czasu na dyskusję podsumowującą, w której to właśnie oni zabraliby głos. Mam wrażenie, że wiele osób, w tym także młodzież, kojarzy teatr wyłącznie z pracą na scenie, przez co nie jest świadoma od czego zaczynają się próby do sztuki.

REKOMENDACJA:

W projekcie zabrakło kilku słów wprowadzenia na temat tego, jak przebiega proces pracy nad przygotowaniem spektaklu. Dobrym rozwiązaniem byłoby wyjaśnienie na samym początku czym dokładnie jest czytanie na białe, czemu służy w pracy teatralnej (jako nieodłączny element pracy aktorów) oraz zaznaczenie, że jest ono także przestrzenią do popełniania błędów, które w swojej pracy robią także aktorzy profesjonalni. W innym razie niezrozumienie tekstu albo błędne czytanie jego fragmentów, zwłaszcza gdy poprawiane przez nauczycieli, stresuje i onieśmiela uczniów.

Możliwość próbowania i zagrania na teatralnej scenie oznaczała dla uczestników poznanie tego, co do tej pory zakryte i nieosiągalne. Teatr jawił się im jako przestrzeń ekspresji i wolności. Tym samym poznawali go także od podszewki, nie tylko od aktorskiej i reżyserskiej, ale także technicznej strony (zmiana oświetlenia, etc.) Przeszkadzało im intensywne światło, mała przestrzeń sceny, ale te niewygodności nie przekładały się na negatywną ocenę projektu, lecz na pełniejsze zrozumienie trudów aktorskiej pracy. W teatrze mieli możliwość doświadczyć nie tylko tego, w jaki sposób pracuje się z tekstem (od reżyserskiej i aktorskiej strony), ale także ruchu scenicznego oraz emocji, które towarzyszą wypowiedziom i obecności na scenie. Uwagi negatywne dotyczyły zbyt późnej godziny spotkania (w przypadku jednej klasy) oraz ostentacyjnego braku zaangażowania w warsztaty niektórych kolegów i koleżanek.

REKOMENDACJA:

Uczestnicy zwrócili także uwagę na to, że powinien być jeden prowadzący warsztaty, który finalnie podejmuje decyzje, ponieważ zdarzało się, że aktorzy przejmowali kompetencje reżysera, co powodowało chaos i poczucie zagubienia.

Ponadto, jedna uczennica przyznała, że w czasie jednej ze scen bolało ją kolano („mam problem z kolanem, więc wolałabym stać”).

REKOMENDACJA:

W celu uniknięcia w przyszłości takiej sytuacji, warto na początku dodać, że uczniowie mają prawo odmówić wykonania jakiejś pozycji albo zwrócić się z prośbą o zmianę roli. Dobrym rozwiązaniem jest także zapytanie, czy każdy z uczniów chce w efekcie wystąpić na scenie oraz jaką funkcję najchętniej by pełnił (być może ktoś nie będzie się dobrze czuł jako aktor, ale chęcią pomoże przy tworzeniu scenografii lub wyborze muzyki).

REKOMENDACJA:

Aby jednak to wszystko stało się możliwe, konieczne wydaje się wydłużenie czasu trwania projektu oraz zwiększenie liczby spotkań. Pozwoli to obu stronom na lepsze wsłuchanie się w siebie oraz uniknięcie sytuacji „przemocowych”, w efekcie których uczniowie wykonują przydzielone im zadania.

Warsztaty w teatrze pozwoliły też uczniom na zobaczenie siebie nawzajem w innych, niż szkolne rolach. Mieli okazję spędzić wspólnie czas w odmiennych warunkach, co sprzyjało integracji, ale też odkryciu talentów, które w szkole nie mają okazji się ujawnić. Ważne było także to, że każdy był częścią wspólnie przygotowywanego wydarzenia i czuł się odpowiedzialny za efekt końcowy, co przyczyniło się do zmniejszenia lub zniwelowania codziennych sporów. Najbardziej uwidoczniło się to już w czasie pokazów finałowych, kiedy uczestniczki i uczestnicy wzajemnie pilnowali swoich ról, dbali o rekwizyty a nawet przypomnieli tekst

profesjonalnemu aktorowi. Jednym słowem mówiąc, trema działała na nich mobilizująco. Zdaniem realizatorów projektu, ich obecność zarówno w szkole, jak i potem w teatrze miała walor integracyjny oraz służyła „rozbiciu” i przedefiniowaniu dotychczasowych relacji. Czas działań był jednak na tyle krótki, że być może sprawił jedynie chwilową zmianę istniejących układów. Aby zmiana ta wydarzyła się na większą skalę, warsztaty powinny odbywać się w dłuższej perspektywie czasu.

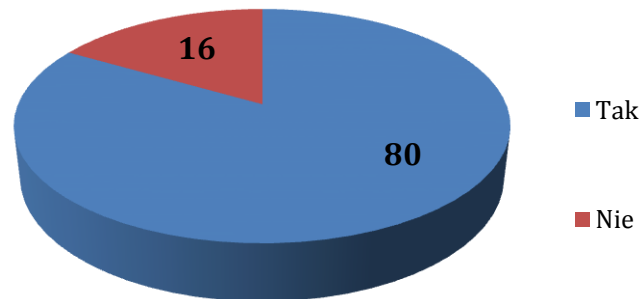
REKOMENDACJA:

Dobrym pomysłem wydaje się także umożliwienie uczestniczkom i uczestnikom projektu obejrzenia spektaklu, w którym grają aktorzy zaangażowani we wspólne działania. Najlepiej aby tego typu spotkanie wydarzyło się pomiędzy warsztatami w szkole a tymi odbywającymi się w teatrze.

REKOMENDACJA:

Warto tu także dodać, że realizatorów projektu najbardziej zaskoczyło klasyczne rozumienie teatru i interpretacji tekstu przez młodzież. Dlatego też warto wziąć pod uwagę uzupełnienie programu o wspólne oglądanie wybranych spektakli i wyjaśnienie kierunków, w które zmierza teatr współczesny (przełamywanie podziału na scenę i widownię, autoteatr, etc.).

**Wykres 7. Odpowiedź na pytanie „Czy pasowały Ci terminy warsztatów?”,
N=96, w lb.**

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne

Większości uczennic i uczniów pasował termin warsztatów. Jedyne głosy sprzeciwu pojawiły się w klasie, w której spotkania te miały miejsce już po lekcjach, co kolidowało z nauką, zajęciami dodatkowymi lub innymi, popołudniowymi planami (np. dyskoteka). Dla niektórych uczestniczek i uczestników późna próba oznaczała także trudności z powrotem do domu, ponieważ ostatni autobus odjeżdżał wcześniej. Ponadto warsztaty jednej z grup w etapie pilotażowym odbywały się w tym samym czasie co mecz piłki nożnej Polska-Senegal, co budziło ogólne niezadowolenie młodzieży i mocno ją dekoncentrowało. Kilka osób nie mogło wziąć udziału w warsztatach szkolnych, ponieważ w tym czasie musiały zaliczać jeden z przedmiotów.

REKOMENDACJA:

Warsztaty powinny odbywać się w czasie trwania lekcji, aby umożliwić jego uczestniczkom i uczestnikom powrót do domu komunikacją miejską. Jako najlepszy czas spotkań uczniowie wskazywali początek albo koniec roku szkolnego („bo wtedy jest najmniej nauki i można w pełni skupić na warsztatach”) oraz czas po egzaminach końcowych.

REKOMENDACJA:

Z racji, że starsi uczniowie, zwłaszcza z roczników maturalnych lub uczniowie III klasy liceum, mają na ogół najwięcej nauki, a zatem warto dopasować terminy warsztatów właśnie pod ich kątem. Uczniowie często pisali też o zajęciach dodatkowych odbywających się po lekcjach oraz konieczności odrabiania prac domowych na następny dzień. Dlatego najlepszym rozwiązaniem wydają się warsztaty w czasie lekcji a nie po nich, ponieważ dodatkowo nie obciążają uczniów, którzy i tak rzadko mają po szkole czas dla siebie⁵.

Uczestniczki i uczestnicy projektu napisali też w ankiecie tytuły książek, których adaptacje chcieliby zobaczyć w teatrze. Informacje te przedstawiam w tabeli 1 z podziałem na lektury szkolne oraz pozycje spoza kanonu.

Tabela 1. Adaptacja książek, którą uczestniczki i uczestnicy projektu chcieliby zobaczyć w teatrze, tytuły w kolejności alfabetycznej.

Książki z kanonu szkolnego	Akademia Pana Kleksa, Ania z Zielonego Wzgórza, Balladyna, Chłopcy z Placu Broni, Dziady, Hobbit, czyli tam i z powrotem, Kamienie na szaniec, Krzyżacy, Mały Książę, Potop, Quo Vadis, Stary człowiek i morze, W pustyni i w puszczy, Wesele, Zemsta
Książki spoza kanonu szkolnego	Babcia Rabuś, Biografia Ronaldo lub innego piłkarza, Bracia Lwie Serce, Diabło III: Zakon, Gwiazd naszych win, Harry Potter (wszystkie części), Koszmarny Karolek, Krwawy Śnieg, Kubuś Puchatek, Mein Kampf (sic!), Mitologia Nordycka, Najdłuższa podróż, Pamiętnik,

⁵ Za Barbarą Fatygą rozumiem „czas dla siebie” w następujący sposób: „Czas dla siebie niekoniecznie oznacza samotne obcowanie z kulturą. Pojęcie to opisuje czas, który jednostka uznaje za:

a) wyjęty spod większości presji życiowych (dorabianie, codzienne czynności domowe, codzienne zaopatrzenie domu, itd.);

b) pozostający w jej swobodnej dyspozycji.

Taki czas może jednak podlegać innym presjom, np.: związanym z nawykami kulturalnymi, snobizmem czy potrzebą samodoskonalenia się. Warto zauważyć, że pojęcie to jest węższe, bardziej precyzyjne i ma większą moc wyjaśniającą niż tradycyjnie rozumiane pojęcie czasu wolnego.”, źródło: <http://ozkultura.pl/wpis/148/5>, stan z dnia: 31.01.2019.

	Pamiętnik narkomanki, Pan Samochodzik, Pinokio, Podręcznik do geografii (sic!), Stroiciel, Szatan z siódmej klasy, Szeptem, To, Wiedźmin, Władca pierścieni, Zanim się pojawiłeś
--	--

Źródło: Bogna Kietlińska, opracowanie własne.

Ocena projektu przez nauczycieli

Nauczyciele ocenili projekt bardzo wysoko. Jednocześnie, także w ich opinii praca poza terenem szkolnym była bardziej wartościowa („to świetne doświadczenie i możliwość przebywania gdzie indziej i z kimś innym niż w szkole, wciąż z tymi samymi ludźmi”), co wskazuje na to, że wyjście ze szkolnej sytuacji jest ważne dla obu stron. Chwalili żywy kontakt z kulturą języka prezentowaną przez aktorów, odbiór literatury tej miary poza salą lekcyjną, możliwość szerokiej interpretacji, ale także zatrzymanie etapu przygotowania do wystąpienia na scenie na czytaniu performatywnym. Przyznawali, że dzięki projektowi uczniowie szybciej i pełniej rozumieli sens tekstu, a przynajmniej fragmentów, które wspólnie przygotowywali. Ważną uwagą jest to, że osoby bardziej „wycofane” czy dotychczas nieodkryte, stały się widoczne i mocniej uwierzyły w swoje siły. Zdaniem nauczycieli projekt wzmocnił samodzielność uczniów (poprzez samodzielny dobór ról i współodpowiedzialność za efekt), zintegrował zespół klasowy i tym samym stworzył przestrzeń do zaistnienia na scenie każdego ucznia niezależnie od jego możliwości.

Z perspektywy realizacji programu szkolnego projekt ten stanowi profesjonalne wsparcie nauczyciela w interpretacji scenicznej dzieła trudnego w odbiorze dla współczesnego ucznia. Sprawia, że uczniowie pełniej rozumieją tekst. Pozwala także podpatrzeć nauczycielom konkretne rozwiązania realizacyjne, reżyserskie i aktorskie do pracy z uczniami przy spektaklach (także szkolnych). Jedna z nauczycielek napisała, że uwaga aktora na temat zbyt małego nacisku na głośne czytanie w szkole uświadomiła jej, jak „bardzo ogranicza nauczyciela system polskiej oświaty, który skupia się na testach, a nie żywym słowie - pięknym, poprawnym i arcyważnym”.

Jedynie uwagi krytyczne ze strony nauczycieli dotyczyły zbyt małej liczby oraz częstotliwości spotkań („Jedyną słabą jest zbyt mała liczba spotkań, nieistotne, czy tych w szkole, czy już w teatrze - chodzi o twórców, z którymi powinni co najmniej pracować cztery, a nie dwa razy”).

Należy tu jednak także dodać, że jednym z założeń projektu było to, aby uczniowie razem ze swoim nauczycielem wspólnie zdecydowali, którą książkę z kanonu chcą omawiać podczas spotkań. Jak się jednak okazało już w trakcie warsztatów, decyzję tę, bez konsultacji z uczniami, podejmowali sami nauczyciele.

REKOMENDACJA:

W kolejnych edycjach programu należałoby położyć większy nacisk na sprawczość i podmiotowość uczniów. Być może elementem zgłoszenia do projektu powinno być objaśnienie w jaki sposób dokonano wyboru oraz uzasadnienie przez uczniów, dlaczego chcą się zająć właśnie tym dramatem. W obecnej sytuacji reprodukowana jest sytuacja szkolna, w której uczniowie muszą się podporządkować nauczycielom, choć nie zawsze wybór właśnie tego tekstu im odpowiadał. Zdarzało się też, że nauczyciele poprawiali uczniów albo wręcz za nich odpowiadali. W pewnym sensie starali się ułatwić dyskusję, ale w efekcie ją dominowali, w pełni realizując model szkolny. Dlatego też spotkanie w szkole część uczniów odbierało jako kolejną lekcję, a nie warsztat.

Autorka raportu:

Fot. Bartek Warzecha

dr Bogna Kietlińska – socjolog, historyk sztuki, pracuje jako adiunkt w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania naukowe obejmują zagadnienia związane z: socjologią teatru, socjologią i antropologią miasta, badaniami wizualnymi, etnografią wielozmysłową oraz partycypacją społeczną wspieraną przez narzędzia GIS. Specjalizuje się w metodologii badań jakościowych. Prowadzi także zajęcia dydaktyczne z Antropologii Współczesności, Badania Tekstów Kultury, Badania Przekazów Ikonicznych oraz fakultet poświęcony Spontanicznej Kulturze Młodzieżowej. Współautorka i współredaktorka książki Zakładu Metod Badania Kultury pt. „Praktyki badawcze” oraz autorka książki o Teatrze 21 pt. „Nie ma wolności bez samodzielności. Działanie Teatru 21 w perspektywie zmiany”.

ANEKS METODOLOGICZNY – NARZĘDZIA BADAWCZE

1. Ankieta „otwarcia” dla uczniów

Cześć! Mamy do Ciebie kilka pytań, odnośnie naszych warsztatów i...nie tylko. Pomożesz?

Wiek: Jestem: ☐ chłopakiem / ☐ dziewczyną

Czy masz ochotę wziąć udział w dzisiejszym warsztacie?

☐ TAK, dlaczego?

.....

☐ NIE, dlaczego?

.....

Czego spodziewasz się po dzisiejszym warsztacie?

.....

.....

Adaptację, której SZKOLNEJ LEKTURY chciałbyś/ałabyś zobaczyć w teatrze?

.....

Adaptację jakiej KSIĄŻKI SPOZA SZKOLNEGO KANONU chciałbyś/ałabyś zobaczyć w teatrze?

.....

.....

A teraz chcemy cię nieco lepiej poznać. Dlatego też prosimy Cię abyś dokończył/a zdanie:

Teatr dla mnie to:

1.
2.
3.

Najbardziej interesuję się:

1.
2.
3.

UWAGA/KOMENTARZ, czyli wszystko to, o co zapomnieliśmy zapytać, a co chciałbyś/chciałabyś dodać:

2. Ankieta „zamknięcia” dla uczniów

Cześć! To znowu my. Tym razem mamy do Ciebie kilka pytań dotyczących obu warsztatów: tego w szkole oraz dzisiejszego - w teatrze.

Wiek: **Jestem:** ☐ chłopakiem / ☐ dziewczyną

Bardziej podobał mi się warsztat w:

☐ w szkole, dlaczego?

☐ w teatrze, dlaczego?

☐ oba mi się tak samo podobały

☐ oba mi się nie podobały

Czy pasowały Ci terminy warsztatów?

☐ TAK, dlaczego?

☐ NIE, dlaczego?

Jaki termin w roku szkolnym byłby Twoim zdaniem najlepszy na takie warsztaty? Dlaczego?
.....
.....

WARSZTATY W SZKOLE

Co Ci się podobało? Co Cię zainteresowało?

Co ci się nie podobało? Co ci przeszkadzało?

Co chciałbyś/chciałabyś przekazać PROWADZĄCYM? Czy masz do nich jakieś uwagi?

WARSZTATY W TEATRZE

Co Ci się podobało? Co Cię zainteresowało?

Co ci się nie podobało? Co ci przeszkadzało?

Co chciałbyś/chciałabyś przekazać PROWADZĄCYM? Czy masz do nich jakieś uwagi?

3. Karta obserwacji uczestniczącej

KARTA OBSERWACJI WARSZTATÓW „WCZYTUJĘ SZTUKĘ – WARSZTATY TEATRALNE”

DATA WARSZTATÓW: GODZINA:

SZKOŁA:

OBSERWATOR: KLASA: WIEK UCZNIÓW:.....

PRZESTRZEŃ: Jaka przestrzeń została wybrana do realizacji warsztatów? (*opis miejsca*) Czy przestrzeń została przearanżowana na potrzeby warsztatów, a jeśli tak, to jak? Jak uczestnicy czuli się w wybranej przestrzeni podczas warsztatów? W jaki sposób wybrana przestrzeń wpływała na realizację warsztatu? Czy działała na realizatorów i odbiorców warsztatów? Czy sprawdziła się? (*dlaczego tak, lub dlaczego nie?*)

TEKST: Kto dobrał tekst i jaka to była sztuka? Jak sprawdził się taki dobór materiału do pracy? (*Czy uczestnicy i prowadzący go czuli, czy dobrze „pracował”?*)

REALIZATORZY: kto prowadził warsztaty? (*Ile było prowadzących, jakich specjalności?*)

CHARAKTERYSTYKA UCZESTNIKÓW: kto brał udział w warsztatach (<i>uczniowie, nauczyciele – liczba uczestników, podział na płeć, krótki opis uczestników</i>)? Jaka to była grupa? (<i>próba charakterystyki grupy- czy była spójna, czy ktoś się wyróżniał, jeśli tak to w jaki sposób, czy miała doświadczenie teatralne, itp.</i>)
NAUCZYCIELE: Jakie działania podjęli przed warsztatami? Jaka była ich rola w warsztatach? (<i>aktywne uczestnictwo/straż dobrego zachowania/niewidzialność itd.</i>) Co robili w trakcie warsztatów?
UCZNIOWIE: Jak byli przygotowani do warsztatu? W jakim stopniu orientowali się w tekście? (<i>czy byli zaznajomieni z tekstem/autorem/kontekstem czy zgodnie z założeniami nie mieli pogłębionej wiedzy uprzedniej</i>)

ZAANGAŻOWANIE: Czy uczniowie czekali na warsztaty, czy byli ich ciekawi? Jaki był poziom zaangażowania, uważności i nastawienia; zainteresowanie vs jego brak; kto był najbardziej zainteresowany/uważny, a kto najmniej? Co wzmacniało zaangażowanie, a co je osłabiało (wyzwalacze i reduktory zaangażowania/zainteresowania)? Czy pojawił się jakiś opór? (jeśli tak to u kogo? dlaczego? Po czym było widać ten opór?)

PRZEBIEG WARSZTATÓW/TEATR W SZKOLE

Jaki był przebieg warsztatów? (Co się działo w trakcie zajęć [chronologiczny opis kolejnych zdarzeń z informacją kto co robił]- w punktach)

Jaka była dynamika warsztatów? (Czy było dużo energii [u kogo?, w czym?, kiedy?])

CZAS TRWANIA WARSZTATÓW:.....

PODSUMOWANIE:

PLUSY/MINUSY WARSZTATU, ocena subiektywna, ewentualne sugestie zmian etc.

4. Ankieta dla nauczycielek/nauczycieli (za pośrednictwem w Google forms)

Szanowni Państwo,

Zwracamy się do Państwa z prośbą o udzielenie odpowiedzi na kilka krótkich pytań dotyczących projektu "Wczytuję sztukę". Zebrane w ten sposób informacje posłużą nam do zaplanowania przyszłych działań. Udział w ankiecie jest anonimowy a jej wypełnienie zajmie tylko kilka minut. Bardzo dziękujemy za poświęcony nam czas.

Bogna Kietlińska (socjolog) oraz zespół Teatru Lalki i Aktora "Kubuś".

- 1. Jak ocenia Pan/i projekt "Wczytuję sztukę", uwzględniając jego mocne i słabe strony?**

- 2. Czy Pana/Pani zdaniem udział w projekcie dał coś Pana/i uczniom?**

- 3. Czy udział w tym projekcie był dla Pana/i przydatny z punktu widzenia procesu kształcenia?**

- 4. Czy coś by Pan/i zmienił/a w tym projekcie? Dlaczego?**

- 5. Czy z perspektywy czasu ponownie Pan/i zdecydowałby/ałaby się na udział w projekcie "Wczytuję sztukę"? Dlaczego?**

5. Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego z realizatorami projektu „Wczytuję sztukę”

SZKOŁY

Jaka przestrzeń w szkole została wybrana do realizacji warsztatów? (*opis miejsca*)

Czy została ona przearanżowana na potrzeby warsztatów, a jeśli tak, to jak? (*Czy uczniowie siedzieli w ławkach, czy na krzesłach w kółku, etc.*) Który układ był najlepszy?

Jak się w tej przestrzeni czuliście? Czy sprzyjała czy utrudniała Waszą pracę?

Jak byście opisali swój pierwszy kontakt z uczniami?

A jak z nauczycielami?

Czy podczas pracy w szkołach coś was zaskoczyło?

Jakie były zalety pracy w szkołach?

A jakie wady tej sytuacji?

TEATR

Jak oceniacie warsztaty odbywające się w teatrze?

Czy przestrzeń teatru wpływała na zachowanie i zaangażowanie uczniów? W jaki sposób?

A na zachowanie nauczycieli?

W której przestrzeni wam się lepiej pracowało? Dlaczego?

DRAMATY - WYBÓR

Jak oceniacie dobór dramatów?

Czy uczniowie mieli na ten wybór wpływ?

Co można by było zrobić, aby wybór ten był konsultowany z uczniami?

Jak sprawdził się taki dobór materiału do pracy? (*Czy uczestnicy i prowadzący go czuli, czy dobrze „pracował”?*)

NAUCZYCIELE

Jak oceniacie współpracę z nauczycielami?

Jaka była ich rola w warsztatach? *(aktywne uczestnictwo/straż dobrego zachowania/niewidzialność itd.)*

Co robili w trakcie warsztatów? *(pomagali, czy utrudniali ich prowadzenie)*

UCZNIOWIE

Jak byli przygotowani do warsztatów?

W jakim stopniu orientowali się w tekście? *(czy byli zaznajomieni z tekstem/autorem/kontekstem czy zgodnie z założeniami nie mieli pogłębionej wiedzy uprzedniej)*

Jak oceniacie zaangażowanie uczniów w projekt?

Co wzmacniało zaangażowanie, a co je osłabiało?

Co sprawiało wam największe trudności w pracy z uczniami?

A co sprawiało wam przyjemność?

Z którą grupą pracowało wam się najlepiej a z którą najgorzej? Dlaczego?

Dla jakiej grupy uczniów powinien być skierowany ten projekt? Dlaczego?

FINAŁ

Jak oceniacie finał projektu?

Która grupa wypadła najlepiej a która najgorzej? Dlaczego?

Czy coś was w czasie finału zaskoczyło?

A czy pojawiły się jakieś trudności?

OGÓLNA OCENA

Jak na koniec oceniacie projekt?

Jakie są jego mocne, a jakie słabe strony?

Co można zmienić/zrobić, aby lepiej spełniał swoją funkcję?

Co ten projekt dał Waszym zdaniem uczniom?

A co nauczycielom?

A z czym wy kończycie ten projekt?

Czy ponownie zdecydowalibyście się na udział w nim? Dlaczego?

Fot. Adrian Wajda